

אופן הקריאה הנכונה של "הלי-ה-ו-ה תגמלו" בפרשת האזינו (דברים ל"ב ו')

אבן עזרא בספרו "מאזני לשון הקודש":

האחרים • אמר רבי שמואל הנגיד ו"ל כן נתברר אצלן שהיא
הלי תגמלו ואת דברים ל"ב ו' לברו והיא
מלה זרה והנה • ד' הה"א וגלה לנו סוד גדול והוא שה"א
לא יחכן היותו בשוא ופתח • כי אין יכולת באדם לקרוא שוא
נע אם לא היה אות אחריו על כן יהיה הה"א בפתח כדרך
ההיון התשהין (קכ"ג) וירע כי תחת הלמד יהיה שוא נע
כמשפט כל לשון נוסף כמו ליעקב • ואל תשים לבך לקריאה
שאנחנו קוראים (דליו) מלה חרא והלמ"ד שוא נח
כי הצרכנו להניח הלמד שהוא נע בעבור היות שוא נע תחת
אלף אדון כשיהיה נצמד [קכ"ד] על כן יהיה הה"א פתוח ויורה
עליו סגול לרוב בערבות תילו ס"ה) ואילו היה הלמד
מתנועע בחיוק כמשפט למד ליהודה לא
נצתה היור אחר הכית ומהשם שהוא מענין אחר יתברר
זה הסוד והמשביל בין (ויענין בפי' על התורה פ' האזינו) [קכה]
(קכה) ומפ' שכתב עליו נעל אור חורם • ואנו
לא אנן •

רד"ק בספרו "מכלול": מימין דפוס ויניציאה (נדפס שנת ש"ה) דף י"ד. משמאל דפוס ליק (נדפס שנת תר"ב) דף מ: (ובדפוס ליק במקום המסומן בכוכבית חסרים המילים והלמד בשוא "נח והאלף נקראה בשוא" נע והיה משפט וכו', וזה משנה את כל משמעות הענין)

שוא והיא תחת הלמ"ד ופתח הלמ"ד תחת הה"א, ומצאנו מלה אחת
נשתנו תנועתיה והיא הלי תגמלו ואת (דברים ל"ב). בפתח הה"א והלמ"ד
בשוא נע והיה משפט המלה הה"א בשוא ופתח והלמ"ד בפתח והאלף
נחה ובאה המלה כן לענין מורה על סודה, ולענין זה יש בתיבה הזאת
שני אחר שלא נמצא בזולתה שיהיה נכתבה [ב] יחידה. ומשיח וכליב

הוא • ומצאנו מלה אחת נשתנו תנועותיה והיא
הלי תגמלו זאת בפתח והיא והלמד בשוא נח
והאלף נקראה בשוא נע והיה משפט המלה הה"א
בשוא ופתח והלמד בפתח והאלף נחה • ובאה המלה
כן לענין מורה על סודה • ולענין זה יש בתיבה
הזאת שני אחר שלא נמצא בזולתה שהיא נכתבה
יחידה • ומש"ה וכל"ב מש"ה בפי' וכל"ב לא מפי'ק
ולא כשעם המסמך השין והוא • כי טעם המס

"טעמי המקרא" המיוחס לר' יהודה בן בלעם: (בסוף הספר)

אין במקרא תיבה גדול מ"א אותיות
והן 7 תיבות וכוונותיהם וכלילתיהן והאחד שדרפנים • ולא
פחותה מכל אותיות כגון אל בן בס גם את ודומ' ויש אחר
בתורה שהיא סאות אחת הלי והיא נקראת עם השם הכמוך
לה ואין זולתה •

"עין הקורא" ליהב"י הנקדן פרשת האזינו:

הלי תגמלו זאת הס"א כמלה בלעד
והאלף של לשון אדונות אינה נקראת כלל במלה • במקצת האסמכים הרי

רבינו בחיי דברים ל"ב ו':

ודע כי מלת הלה הה"א נכתבת לבדה והיא בפת"ח, ותחת הלמ"ד שו"א נח. והיה ראוי שיהיה נע כלמ"ד ליעקב, אבל אי אפשר לאדם
לקרוא שני שוואין זה אחר זה ועל כן הוצרכנו להניח שו"א הלמ"ד כדי שיהיה השו"א של היו"ד נע ולא יסתתר נקוד שם האדון. והנה
המלה זרה אין כמוה בכל המקרא. וכן אי אפשר להיות הלמ"ד בחיר"ק כלמ"ד ליהודה, כי יסתתר גם כן נקוד היו"ד של השם כשם
שמסתתר בשמו של יהודה ועל כן הוצרך שתקד המלה כן:

"אור תורה" פרשת האזינו:

אמר מנחם מצאתי בס"ס הליי' תיבה א' ובמסרת א' מחשביהם כתוב בזה הלשון לסוראי ה ליי' כתיב. לנהרדעאי ה ליי'. למערבאי הליי' מלה חדא. ובשנים חשובים אחרים מצאתי כך הליי' מלה חדא כתיב בתורה. רב יהודה בר יחזקאל ה ליי', וסוראי ה ליי'. ובספרים אחרים הליי' כחדא ע"כ. והיה נראה לגזור אומר לכתבו בס"ת תיבה אחת לשלשה סבות. הא' מסברה כי באמת שתי הסברות האחרות זרות מאד והן חוץ מן ההיקש אבל סברה זו מתישבת על הלב. הב' להיות כלל בדינו כל היכא דפליגי מדינחאי ומערבאי לנהוג כמערבאי וכבר כתבתי שנמצא במסרה למערבאי מלה חדא. הג' כיון שכך נמצא בס"ס המדויקים גם המסרה השניה שכתבתי מורה באצבע כך אבל מה אעשה ואין כן דעת גדולי ישראל וזקני חכמיהם אלא כלם כא' אומרים ה' לחוד ליי' לחוד. וז"ל הרמ"ה ז"ל ה"א דהליי' תגמלו זאת באנפי נפשה כתיבא בכלהו נוסחי עתיקי ודיקי ה' לחוד ליי' לחוד עכ"ל. והראב"ע ז"ל כתב בספר מאזנים דף ר"ח וז"ל אמר רבי שמואל הנגיד ז"ל כי נתברר אצלו שה"א דהליי' תגמלו זאת לבדה והיא מלה זרה והנה זה הה"א יגלה לנו סוד גדול והוא שהה"א לא יתכן להיותו בשבא ופתח כי אין יכולת באדם לקרא שבא נע אם לא היה אות אחריו על כן יהיה הה"א בפתח כדרך ההיה"ן התמהין וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שבא נע כמשפט כל למ"ד נוסף כמו ליעקב ואל תשים לבך לקריאה שאנו קוראים כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא נע בעבור היות שבא נע תחת אל"ף אדון וכו' עכ"ל.

ויש לי בו ה' קושיות גדולות הא' מה מקום לדבריו הראשונים שאמר שהה"א לא יתכן להיות בשבא ופתח וכו' בשלמא אלו היה הלמ"ד נקוד בפתח כיון שאז היתה הה"א ראויה בשוא ופתח כמו הַלְמִתִּים תַּעֲשֶׂה פָּלָא (תהלים פ"ח י"א) הַשְּׁלוֹם לוֹ (בראשית כ"ט ו') היה מקום לראב"ע לומר לנו כי כיון שזאת הה"א לבדה לא יכולה לבא כמשפטה אבל כיון שהלמ"ד נקוד בשבא הנה משפט הה"א בפתח כמו הַלְהִיגְנִי אֶתָּה אֶמֶר (שמות ב' י"ד) הַלְיוּעִץ לְמִלֶּךָ (ד"ה ב' כ"ה ט"ז) הַלָּאֵל תִּדְבְּרוּ עֲנִלָּה (איוב י"ג ז') וא"כ זאת הה"א לא נפתחה על צד ההכרח אלא כי כן דינה. הב' ריש לשונו משמע שהה"א נשתנית בהכרח וסופו משמע שהיא כדרכה. הג' מ"ש וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שבא וכו' ואני אומר השבא בלמ"ד הזאת גזירת הכתוב היא אבל כפי דעתנו ידוע שהיתה ראויה בפתח כמו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לַיֵּי (ד"ה א' כ"ט כ') נִיחֹחַ לַיֵּי (ויקרא א' ט'). הד' במ"ש כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא נע בעבור היות שבא נע תחת אל"ף אדון וכו' ואני אומר ולמה בהודו לַיֵּי פִי טוֹב (תהלים ק"ו א') לא הוצרכנו להניח הלמ"ד וכמו שתקנו קריאתה בפתח למה לא תקנו כן גם פה אבל ראב"ע מתחכם להנבא נקוד שם המפורש ואני מאמין שלא יודע רק בקבלה. החמישית לקמן תמצאנה ולפי דרכנו למדנו שדעת הנגיד ודעת ראב"ע ז"ל שצריך לכתוב ה' לחוד ליי' לחוד גם רד"ק ז"ל כתב במכלול דף י"ד וז"ל הליי' תגמלו זאת הה"א בפתח והלמ"ד בשבא נח והאל"ף בשבא ופתח והיה ראוי הה"א בשבא ופתח והלמ"ד בפתח והאל"ף נחה אלא שנשתנית לענין נעלם ולכן יש בתיבה זו שנוי אחר שלא נמצא בזולתה שהה"א נכתבה יחידה עכ"ל. ובמס' סופרים פ"ט ה' דהליי' צריך להיות פשוט מכל הה"א שהיא תיבה בפני עצמה ע"כ. ובתנחומא דפוס מנטובה הליי' תגמלו זאת הה"א רחוקה מן השם שהיא סיום חתימתו של משה קח ראשי תיבות של פסוקים מן האזינו עד ה' דהליי' ותמצא עולין בגימטריא משה זו חתימתו כאדם שמסיים ספרו וחותם שמו ולכך ה"א רחוקה מהשם ע"כ.

ועתה מי איפוא הוא המעתיק הרים אשר יערב את לבו לחלוק על כל חכמי ישראל אשר נקבו בשמות האומרים שהה"א נכתבת לבדה ונוסף על זה אני מעיד שבדקתי בשני ספרים ירושלמיים ישנים הא' בן תק"מ שנה והשני ישן נושן ממנו מאד ובשניהם הה"א כתובה לבדה.

ועדיין נשאר עלי לבאר דבר אחר בענין כתיבת זאת הה"א והוא שכתב הרב המאירי ז"ל שהיא נכתבת מעט למטה מן הלמ"ד וכו'

ולענין קריאת מלה זו רואה אני דעת ראב"ע ורד"ק שמלה זו נכתבת שתיים ונקראת אחת שהרי אמרו שהלמ"ד נקרא בשבא נח וידוע שא"א לשוא נח בראש תיבה ותמיה אני מנין להם שיש לקרואה בשבא נח ולא בשבא נע כמשפטה ואם מפני ראותנו העולם נוהגין כן אין זה כלום כי לפי שמצאוה כתובה בספרים מלה אחת גם הם קראוה מלה א' אבל אנו שהוכחנו שנכתבת ב' תיבות מסתמא ככתיבתה כך קריאתה וכל המשנה ידו על התחתונה ועליו להביא ראיה כי באמת כיון שגזירת מלך היא לכתבה ב' מלין הקורא אותה מלה חדא נמצא מכחיש הכתוב אף כי יש לסברתם עוד קושיא חזקה מאד והיא שאילו היה הדבר כן היו מונים מלה זו עם ח' מלין דכתיבי תריין וקריין חד שנמסר סימנם בד"ה ב' סימן ל"ד.

לכן אמרתי שמעה לי אחזה דעי אף אני ונלע"ד שהלמ"ד הזאת נקראת בשבא נע כדין כל שבא שבראש תיבה והאל"ף נקראת בפתח לבד ונראין דברי מדבריהן אף אילו לא היה קשה עליה מה שהקשיתי לפי שהם אמרו לקרוא שבא בראש תיבה נח וזה לא נמצא בכל המקרא והוא בעצמו נמנע אבל אני שאמרתי לקרוא האל"ף בפתח לבד אע"פ שדינה בשבא ופתח אינו מן התימה כלל כי כל המקרא מלאה שואין נעין נקראין בהעמדה ע"י געיא כמו הַמְבִלִי אֵין קְבָרִים (שמות י"ד י"א) וכתב רבי יונה שהה"א בפתח לבד וכתב עליו רד"ק במכלול דף ט"ז תמיה אני אם הטעהו הקריאה לפי שהוא נקרא בפתח לבד מפני הגעיא וכו' ע"ש ואף אתה אל תתמה על האלף הזאת אם נקראנה בפתח לבד דומה למה שכתוב בַּהֲשִׁמָּם חֶסֶדָּךְ (תהלים ל"ו ו') כמו בְּשִׁמִּים אף כאן לְאֲדֹנִי כִּמוֹ לְאֲדֹנִי אֲלֵהֵינוּ הֶרְחָמִים (דניאל ט' ט'). ועוד בא ונראה דוגמתו לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי (ויקרא כ"ו ט"ו) היה ראוי להפירכם ונהפך הלמ"ד בשבא נע והה"א בפתח לבד אף כאן היה ראוי כמו לאדוני האדונים ונהפך הלמ"ד בשבא נע והאל"ף בפתח לבד כנ"ל ומ"מ ראוי לקיים דברי הראשונים ולומר שאע"פ שהה"א נכתבת בפני עצמה עכ"ז אין לה דין תיבה אחת שהרי אין לה בכל המקרא אות אחת שתהיה תיבה בפני עצמה הילכך הליי' תיבה א' הוא אלא שהה"א נכתבה כך לסוד הנזכר:

ספר "מכלול יופי" פרשת האזינו:

ה-לי-ה-ו-ה. זאת המלה נשתנו תנועותיה בפתח הה"א והלמ"ד בשוא נח והאל"ף נקראת בשוא נע והיה משפט המלה הה"א בשוא ופתח כמשפט של ה"א התמה והלמ"ד בפתח והאל"ף נחה כפי כלל המסרת כל לשון אדנות עם בוכ"ל לא מפיך אל"ף ובאת המלה כן לענין מורה על סודה ולענין זה יש בתיבה הזאת שנוי אחר שלא נמצא בזולתה שהה"א נכתבה יחידה סוף סי' כ"ב:

"מנחת שי" דברים ל"ב ו':

הלי-ה-ו-ה - הה"א רבתא ונכתבה יחידה והלמ"ד בשוא נח ואותיות השם בנקודותיהן וכמוצאן כמשפט כן דעת גדולי ישראל וזקני חכמיהם. וז"ל המאיר עיני גולה הרמ"ה ז"ל: ה"א דהלה' תגמלו זאת באנפי נפשא כתיבא בכולהו נוסחי עתיקי ודיקי ה' לחוד לה' לחוד עכ"ל. גם הראב"ע ז"ל כתב בס' מאזנים דף ר"ח בשם ר' שמואל הנגיד כי נתברר אצלו שה"א דהלה' תגמלו זאת לבדה והיא מלה זרה. ובמכלול דף נ' הלה' תגמלו זאת הה"א בפתח והלמ"ד בשוא נח והאל"ף דהיינו היו"ד נקראת בשוא נע והיה משפט המלת הה"א בשוא ופתח כמשפט ה"א התימה והלמ"ד בפתח והאל"ף נחה כפי כלל המסורת כל לשון אדנות עם בוכ"ל לא מפיק אל"ף כנראה שם במכלול קודם לכן. ובאה הענין כן לענין מורה על סודה ולענין זה יש תיבה הזאת שינוי אחר שלא נמצא בזולתה שהה"א נכתבה יחידה עכ"ל. וכדברים האלה כתב גם כן רבינו בחיי בביאור התורה וכ"כ במסכת סופרים ובספר הזוהר ה' דהלה' רברבא וה"א דהבראם זעירא עיין בפ' זו סוף דף רצ"ז ופ' לך לך דף צ"ג ע"א וריקאנטי פרשת בראשית על בהבראם וחילופים אחרים נאמרו במלה זו כמו שכתוב במ"ג ובכמה ספרים ישנים והיה נראה לכתוב בס"ת תיבה אחת שכך נמצא בס"ס המדויקים וגם בשם מערבי דק"ל כוונתיהו אמנם כיון דכל גדולי עולם אשר נקבו בשמות מסכימים לדעת א' הכי נקטינן וכן העיד הזקן החשוב בעל א"ת שעניו ראו ספרים ישנים מאד הה"א לבדה ובמדרש ילמדנו הלה' תגמלו זאת הה"א רחוקה מן השם למה שהיא סיום חתימתו של משה קח ראשי תיבות של פסוקים עד ה"א מהלה' כגון ה"א מהאינו יו"ד מיערף כ"ף מכי שם ה' אקרא ה"א מהצור שי"ן משחת לו ה"א מהלה' ותמצא שהכל עולה בגמט' כמנין משה וזו היא חתימתו של משה כאדם שמסיים ספרו וחותר את שמו בסיום ספרו ולכך ה"א רחוקה מהשם עכ"ל. ובהקדמת ספר גאולת הגר לחמש מגלות כתוב דה"א דהבראם קטנה שיקטין עצמו ויאמר ה"א כלומר הנה אנכי מוכן לשוב כדאמרינן בפ' הקומץ מ"ט תליא כרעיה דה"א דהי דהדר בתושבה מעיילי ליה וה"א דהלה' תגמלו זאת גדולה לומר שהמתגדל ומתגאה עצמו עליו נאמר הלה' תגמלו זאת איך שייד שיתגאה החומר על היוצר שעשאו וכי זה גמול עכ"ל:

וכדי להשיב נפש שוקקה לדעת דקדקי תורה וסופריה אגיד את הרשום בכתב אמת בירושלמי פ"ק דמגילה מענין כתיבת זאת הה"א אפס קצה המאמר תראה בהגהה מימונית פרק ח' דמגילה וכולו תראה כאן. רב הושעיא בריה דרב חננאל אמר צריך לכתוב ה"א למטה מארכובתו של למ"ד הלה' תגמלו זאת הה"א לה' תגמלו זאת ע"כ. ומזה למד הרב המאירי מה שכתב שהיא נכתבת מעט למטה מן הלמ"ד. ובעל א"ת האריך לבאר כוונת המאמר על דרך הפשט והסוד יעויין בספרו: אחרי כן אורו עיני ממדרש שמות רבה ריש פרק כ"ד ר' ששת בנו של ר' אבא היה כותב ה"א למטן למ"ד למעלן כלומר הוי (צ"ל ה"א דלה') הלה' תגמלו זאת. ופי' בעל מתנות כהונה היה כותב וכשהיה כותב בס"ת פסוק זה היה כותב ה"א של הלה' למטה שוה לשאר אותיות והלמ"ד למעלה וכו' ופירושו אינו נראה לי. והנכון אצלי לפרש זה המדרש כלשון הירושלמי דלעיל וכמו שהבין המאירי כי כן פעמים רבות האגדות ירושלמיות ודרבות שוות הן.

עוד ראיתי להודיע שבהעתיק החכם הנ"ל דברי רד"ק על מלה זו כתב בשמו שהאל"ף בשוא ופתח וזה אינו כי בכל הדפוסים מהמכלול כתוב והאל"ף נקראת בשוא נע כדין קריאת השם של ד' נקודות. שוא חולם. קמץ. וכ"כ הצינוי פרשת שמות זל"ש: וסוד המקובל בניקוד זה שמי לעולם הם הנקודות של שם הגדול והסי' מי בשחק יערוך לה' ע"כ פי' "שוא חולם" קמץ ר"ת שחק וזהו יהי שם ה' מבורך ר"ל יהי כוונת ניקוד השם מבורך כי צריך לכוין בניקודו באופן שיעלה עם השם והוא זה: שוא הוא שני יודי"ן חולם יו"ד הרי למ"ד והקמץ יו"ו הרי מ"ו והשם כ"ו הרי ע"ב. מטה משה סי' קע"ג: ומי שחשקה נפשו לראות בענין זה מלין חזקין ועתיקין יעיין בש"ת מוהר"ר מאיר ז"ל מק"ק לובלין סימן פ"ג כי בו ישמח לבו:

שו"ת "שאלת יעבץ" חלק ב' סימן קנ"ד:

שאלתני מה דעתי בקריאת תיבת הלי"י תגמלו, שהה"א דהלי"י כתובה לבדה בפני עצמה אם נחשבת תיבה אחת עם לי"י, אם לא שיש דעות שונות בזה, ורצית לעמוד על דעתי, ואיך אני נוהג.

תשובה הנה ראיתי באור תורה שהאריך פה והרחיב לשון על הקדמונים בענין זה, בבלי דעת מלין יכביר לדעתי לא עמד על כוונתם. הנה הביא תחלה מה שכתב אבן עזרא הה"א הזאת תהיה בפתח כדרך ההין תמהין. וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שוא נע כמשפט כל למ"ד נוסף כמו ליעקב, ואל תשים לבך לקריאה כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא נע, בעבור היות שוא נע תחת אל"ף אדון עכ"ל. והקשה באו"ת על זה ה' קושיות, האחד באמרו מה מקום לזה שאמר הה"א לא יתכן להיות בשוא ופתח, בשלמא אילו היה הלמ"ד נקוד פתח, כיון שאז היתה הה"א ראויה בשוא ופתח. כמו הלמטים כו', היה מקום לומר כיון שזאת הה"א לבדה לא יכולה לבוא כמשפטה, אבל כיון שהלמ"ד נקוד בשוא, הנה משפט הה"א בפתח כו', א"כ זאת הה"א לא נפתחה על צד ההכרח כו', השני ריש לשונו משמע שהה"א נשתנית בהכרח וסופו משמע שהיא כדרכה עכ"ד. והנה כל זה הבל כי אמנם זוהי דעת אב"ע עצמה, כי מאחר שאין תנועה באות שאחר הה"א על כן אי אפשר היותו בחטף פתח כי יהיו שני שואין סמוכין בראש תיבה, והוא נמנע והיא הסבה בכ"מ שלמ"ד משמשת, ה' הדין לבוא הה"א התימה עליו בפתח, מפני ההכרח זה מבואר, ובכן עלה הקושיות א"ב בהבל כי דרך הדין הוא מפאת הכרח ומ"ש אב"ע שיהא פתח כה"א תימה, ר"ל בבואה לפני אות משמשת שואית, ובזה בטלה לה גם הקושיא השלישית עם הרביעית כי הוא לא עמד ע"ד אב"ע. אכן אב"ע לא בא מתנבא נקוד השם אלא מחמת מסורת קריאת השם (שנקרא בשם המלבוש) אמר מה שאמר, אך באו"ת פגם את האב"ע במום שבו כי הוא רצה לשנות נקודו של שם אדנות.

ומש"כ ולענין קריאת המלה רואה אני דעת אב"ע ורד"ק שמלה זו נכתבת שתיים ונקראת אחת, שהרי אמרו הלמ"ד נקראת בשוא נח כו', ותמינהי מנין להם שיש לקרותה בשוא נח ולא בנע כמשפטה ע"כ. לזה אני אומר מה צורך עוד לראיה, יותר ממה שראו האל"ף בח"פ, כדין שם הנהגה א"כ ממ"נ, אם היא חדה מלה, שו"א שלפני האל"ף נח בהכרח, ואם הה"א תיבה בפ"ע, א"כ יש שני שואין בראש מלה, ואחר היות הראשון לא נח ולא נע, איך יבוא אחריו נח, ולכן נלחץ הוא אל דרך זר ועקש, לגזור שהאל"ף בפתח לבד חלילה (אולי יש לו להביא דוגמא ולאחותו דנזיר, וכן ובאחיכם עמ"ש שם בס"ד) שרי ליה מריה, שהמציא נקוד חדש בשם כי לא ימצא כזאת. והוא שקר מוחלט שאין קריאת השם בן ארבע בכל מקום אלא בנקוד שם אדנות, ונקודו העצמי של הוי"ה לא נודע כי לא פורש רק לצנועי כהונה

היה נמסר, ואחר החורבן נמנעו מלברך בו כמ"ש ז"ל, ולכן הוא נעלם עתה עד יבוא מורה צדק לנו ויגלהו ואף המסרה קשיא לבאו"ת. איברא הא תבריה לגזיזיה וחזר בו בסוף דבריו ואין לנו אלא דברי הקדמונים, וכעדותו של או"ת, שכולם הושוו שהלמ"ד בשוא, ואל"ף השם בח"פ כדניו בכל מקום, וכך הוא מנהגי לקרותה מלה אחת ומנה לא תזוע יעב"ץ.

ספר "בנין שלמה" למדקדק הגדול ר' זלמן הענא (רז"ה): (בית השוא חדר חמישי חלון ה')

ראיתי להזכיר כאן חלוקה הגדולה שבין אנשי סורא לאנשי נהרדעי ובין מדינחאי במלת הַלִּיץ תגמלו זאת לסוראי הַ לחוד לַיץ לחוד לנהרדעי הַל לחוד יַי לחוד ולמדינחאי הַלִּיץ מלה חדא. ובעל אור תורה הלך חשכים ולא נוגה וז"ל והראב"ע ז"ל כתב בספר מאזנים דף ר"ח וז"ל אמר רבי שמואל הנגיד כי נתברר אצלנו שה"א דהַלִּיץ תגמלו זאת לבדה והיא זרה והנה זה הה"א יגלה סוד גדול והוא שהה"א לא יתכן להיותו בשו"א ופת"ח כי אין יכולת באדם לקרוא שו"א נע אם לא היה אחריו אות בתנועה ע"כ יהיה הה"א בפת"ח כדין הההין התמהין וידוע כי הלמ"ד יהיה שו"א נע כמשפט כל למ"ד נוסף כמו לַיִצְקָב ואל תשים לבך אל הקריאה שאנו קוראין כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא שו"א נע בעבור היות שו"א נע תחת אל"ף אדון וכו' עד כאן לשונו. ויש לי בו חמש קושיות גדולות. האחת מה מקום לדבריו הראשונים שאמר שהה"א לא יתכן להיות בשו"א ופת"ח כו' בשלמא אלו היה הלמ"ד נקוד פתח כיון שאז היתה הה"א ראויה להנקד בשו"א ופת"ח כמו הַלְמִיתִים תעשה פלא. הַשְׁלֹם לו. היה מקום לראב"ע לומר לנו כיון שזאת הה"א לבדה לא יכלה לבוא כמשפטה אבל כיון שהלמ"ד נקוד בשו"א הנה משפט הה"א בפתח כמו הַלְהִרְגִנִי אתה אומר. הַלְיוֹעֵץ למלך. הַלְאֵל תדברו עולה. וא"כ זאת ההא לא נפתחה על צד ההכרח אלא כי כן דינה. השנית כי ריש לשונו משמע שהה"א נשתנית בהכרח וסופו משמע שהיא כדרכה. השלישית מה שכתב וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שו"א כו' ואני אומר כי השו"א בלמ"ד גזירת הכתוב הוא אבל כפי דעתנו ידוע שהיתה ראויה בפת"ח כמו וישתחו לַיץ. נִיחוּחַ לַיץ. הרביעית במ"ש כי הוצרכנו להניח הלמ"ד ולמה בהודו לַיץ כי טוב לא הוצרכנו להניח הלמ"ד אבל ראב"ע מתחכם להנבא נקוד שם המפורש ואני מאמין שלא יודע זה רק בקבלה. החמישית לקמן תמצאנה ולענין קריאת מלה זו רואה אני דעת ראב"ע ורד"ק שמלה זו נכתבת שנים ונקראת אחת שהרי אמרו שהלמ"ד נקרא בשו"א נע משפטה ואם מפני ראותנו שהעולם נוהג כן אין זה כלום כי לפי שמצאוה כתובה בספרים מלה אחת גם כן קראוה מלה אחת אבל אנו שהוכחנו שנכתבת ב' תיבות מסתמא ככתיבתה כך קריאתה וכל המשנה ידו על התתונה ועליו להביא ראיה כי באמת כיון שגזירת המלך הוא לכותבה ב' מילין הקורא אותה מלה חדא נמצא מכחיש הכתוב אף כי יש לסברתם עוד קושיא חזקה והיא שאלו היה הדבר כן היה מונים מלה זו עם ח' מילין דכתיבין תרין וקריין חד שנמסר סימנם בד"ה סי' ל"ד. לכן אמרתי שמעה לי אחוה דעי אף אני ולענ"ד שלמ"ד הזאת נקראת בשו"א נע כדין כל שו"א שבראש התיבה והאל"ף נקראת בפת"ח לבד אעפ"י שדינה בשו"א ופת"ח אינה מן התימה כלל כי כל המקרא מלאה שואין נעים נקראים בהעמדה ע"י געיא כמו המבלי אין קברים וכתב רבינו יונה שהה"א בפת"ח לבד וכתב הרד"ק עליו במכלול דף ט"ז תמיה אני אם הטעהו הקריאה שהוא נקרא בפת"ח לבד מפני הגעיא וכו' ע"ש ואף אתה אל תתמה על האל"ף הזאת אם נקראנה בפת"ח לבד דומה למה שכתוב בַּהֲשִׁמִּים חסדך כמו בַּשִּׁמִּים אף כאן לַאדְנִי כמו לַאדְנִי אלהינו הרחמים כו' עכ"ל בעל אור תורה.

ואולם חמש הקושיות אשר הקשה בחדא מחתא מחתינהו וקורא אני עליהם רכים ודלים. כי קושיא הראשונה אשר הקשה באומרו מה מקום לדבריו הראשונים שהה"א לא יתכן להיות בשו"א ופת"ח כיון שהלמ"ד נקוד בשו"א הנה משפט הה"א בפת"ח כמו הַלְהִרְגִנִי אתה אומר. הַלְיוֹעֵץ למלך. הַלְאֵל תדברו עולה. וא"כ זאת הה"א לא נפתחה על צד ההכרח אלא כי כן דינה ע"כ. ותפס על החכם אבן עזרא עם היות שלא ירד לסוף דעתו כי ודאי דבריו בהשכל וצדק שעל צד ההכרח הה"א בפת"ח לבדה כיון שהלמ"ד בשו"א לכן לא יכלה הה"א להנקד בשו"א ופת"ח. ולא דמי למלת הַלְהִרְגִנִי הַלְיוֹעֵץ הַלְאֵל שהה"א בפתח על צד הדין לפי שהלמ"ד שאחריה היא בשו"א על צד המשפט. מה שאין כן במלת הַלִּיץ תגמלו זאת הלמ"ד בשו"א על דרך הזר כי היא היתה ראויה להנקד בפת"ח כדין אותיות כל"ב שלפני ח"פ או כדין אותיות כל"ב לפני הויה הנקרא אדני שהן פתוחות וכיון שהלמ"ד בשו"א על דרך הזרות לכן בהכרח להיות הה"א בפת"ח.

וקושיא השנית אשר הקשה על החכם אבן עזרא באומרו כי ריש לשונו משמע שהה"א נשתנית בהכרח וסופו משמע שהיא כדרכה. ודאי האמת כן הוא שבהכרח נשתנית הה"א לפת"ח בעבור שו"א הלמ"ד שהיא שלא כמנהג. ומ"מ כיון שגזירת הכתוב הוא להנקד הלמ"ד בשו"א הנה הה"א פתוחה כמנהג הה"א התימה שאחריה שו"א כמו הַלְהִרְגִנִי אתה אומר. הַלְמִעֲנָה תעזב ארץ. להיות שדין ח"פ כדין שו"א נע אשר לא יבא בתיבה אא"כ אחריו תנועה בסומכי נפשו וזהו שאמר החכם אבן עזרא שאין יכולת באדם לקרוא שו"א נע אא"כ אחריו אות בתנועה.

ושלישית אשר הקשה על מה שכתב החכם אבן עזרא וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שו"א נע כמשפט כל למ"ד נוסף כמו לַיִצְקָב ואל תשים לבך אל הקריאה שאנו קוראין כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא שו"א נע בעבור היות שו"א נע במלת אדון כו' והקשה על זה באומרו ואני אומר שהשו"א הלמ"ד גזירת הכתוב הוא אבל כפי דעתנו ידוע שהיתה ראויה בפת"ח כמו וישתחו לַיץ. נִיחוּחַ לַיץ. ודאי האמת כן הוא ששו"א הלמ"ד גזירת הכתוב הוא והוא לא ירד לסוף דעת אבן עזרא כי גם הוא סובר ששו"א הלמ"ד גזירת הכתוב הוא ומה שאמר וידוע כי תחת הלמ"ד יהיה שו"א נע היינו כדי להראות זרות הלמ"ד הנקודה בשו"א שלא תאמר שאין בזה זרות כלל להיות כי השו"א של הלמ"ד המשמשת בראש התיבה הוא על דרך המנהג להיות שהשו"א היא נקודה כללית של אותיות כל"ב לכן אמר כי תחת הלמ"ד ראוי להיות שו"א נע. וכוונתו בזה עם היות השו"א שהיא נקודה כללית של אותיות כל"ב המשמשות בראש התיבה היינו דווקא שו"א נע. לכן הביא ראיה ממלת לַיִצְקָב אף שאין אחרי השו"א ח"פ. כלומר אם תדמה בנפשך מלת הַלִּיץ למלת לַיִצְקָב ותאמר שהלמ"ד בשו"א כמשפט מ"מ כיון שהה"א לבדה א"כ הלמ"ד היא האות המשמשת בראש התיבה שאין אות לפנייה והיתה ראויה להיות בשו"א נע אמנם לא יכלה להקרא בשו"א נע בעבור ח"פ שאחריה וזהו שאמר אח"כ ואל תשים לבך אל הקריאה שאנו קוראין כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא שו"א נע בעבור היות שו"א נע תחת אל"ף אדון. ובכל הדברים האלה מוכיח החכם אבן עזרא זרות השו"א כי היתה ראויה להנקד בפת"ח להיות שלא יבא שו"א נע לפני ח"פ.

לכן גם בקושיא הרביעית אשר הקשה על החכם אבן עזרא באומרו ומש"כ כי הוצרכנו להניח הלמ"ד שהוא בשו"א נע בעבור היות שו"א תחת אל"ף אדון כו' ואני אומר ולמה בהודו לַיָּי כי טוב לא הוצרכנו להניח הלמ"ד. לא אמר כלום כי ודאי ראוייה הלמ"ד להנקד בפת"ח במקום השו"א אלא באה בשו"א ע"ד הזרות. ולמה נגזור גם הזרות בלמ"ד לַיָּי במלת הודו לַיָּי כי טוב. כי טוב יותר היותו בפת"ח על המנהג והדין.

ובזה הותרה גם הקושיא החמישית אשר הקשה על הרד"ק ואבן עזרא יחדיו באומרו מנין להם שיש לקרות הלמ"ד בשו"א נח ולא בשו"א נע ע"כ. ויסע את יתד הארג איה איפוא מצאנו שוא נע לפני אות שהיא בח"פ הרי לא יבוא שו"א נע אלא א"כ אחריו תנועה בסומכי נפשו ונקל זאת בעינינו להרבות הזרות במלת הַלִּי תגמלו זאת. ומסקנת דבריו שלמ"ד הזאת תהא נקראת בשו"א נע ואל"ף אדון בפת"ח לבד ולא בח"פ אעפ"י שדינם בשו"א ופת"ח אינה מן התימה כלל כי כל המקרא מלאה שואין נעים נקראים בהעמדה ע"י געיא כמו המבלי אין קברים ע"כ. ואשתמיט מניה כלל המונח שלא יבוא געיא רק בראש התיבה. ועוד שהרי אין אחד מהספרים המדוייקים שנכתב געיא במלת הַלִּי. ומה שאמר לקרות האל"ף בפת"ח לבדו ולא בשו"א ופת"ח לא אמר כלום כי בכל ספרים המדוייקים מלת הַלִּי יו"ד הויה הנקרא אדני היא בשו"א ואיך יצדק בה הקריאה בפת"ח לבדו ולא בשו"א כלל. ואשר הביא ראיה מן הַשְּׁמִימִים חסדך שהוא כמו הַשְּׁמִימִים לאו מלתא היא כי מה שמצאנו הַשְּׁמִימִים משפטו הַשְּׁמִימִים לפי כלל המונח לאותיו' אהו"י שלפעמים תסור התנועה מהן לבוא באות שלפניהן ותנועה שלפניהן אזי תסור לגמרי עיין בבית האותיות חדר רביעי חלון ד' ולא כמו שהבין בעל אור תורה באומרו הַשְּׁמִימִים כמו הַשְּׁמִימִים כי המשפט הוא הַשְּׁמִימִים בה"א הידועה ובנפול ה"א הידועה מהמכתב בא אז הפת"ח תחת הבי"ת להורות עליה. משא"כ בנדון דידן המשפט לַאֲדָנִי האל"ף בח"פ אך נאמר לַאֲדָנִי בנחות האל"ף להקל ואיך תצדק הקריאה לַאֲדָנִי האל"ף בפת"ח לבדו אשר לא נמצא דוגמתו בכל המקרא וגם לא יאות בלשנא כלל מטעמים שונים כי אין משפט זאת האל"ף להנקד בפת"ח לבדו אלא או בח"פ לפי משפטו או בנחות להקל. ועוד איך יצדק קריאת הַלִּי בפת"ח האל"ף שא"כ ראוי לבוא אחריו דגש בתוך הדלי"ת וזה לא נמצא בכל ספרים המדוייקים. לכן דבריו בטילין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין נשתקע הדבר ולא נאמר.

ולענין הלכה נהירנא שבילי דנהרדעי דסוברי הַלִּי לחוד יָי לחוד. כי לדעת אנשי סורא דסברי הַלִּי לחוד שהוא דעת אבן עזרא והרד"ק יש דעת לשאול איך תהיה הקריאה אם תהיה קריאתם אחת קשה אמאי לא קחשיב ליה בעל המסורת בהדי הנהו תמניא מילין דכתיבין תרין וקריין חד. ואם נאמר שקריאתם שתיים ככתיבתם א"כ צריך לומר שקריאת הלמ"ד היא בשו"א נע והנה כלל מונח שלא יבוא שו"א נע לפני ח"פ. ולדעת ספרים אחרים דסברי שנכתבה מלה חדא וכן נקראת יקשה כמו כן קושיא חזקה והיא שאם נכתבה ונקראת אחת היתה הלמ"ד ראוייה להדגש כדין ה"א התימה שלפני אותיות כל"ב המשמשות שהן בשו"א נע כמו הַלִּי מאה שנה. בראשית י"ז. הַבְּסוֹד אלוה תשמע. איוב ט"ו. הַקְּמוֹת נבל ימות אבנר. שמואל ב' ג'. ודומיהם עיין בבית הדגש חדר חמישי חלון ה'. והנה מצאנו בספרים המדוייקים למ"ד הַלִּי שאין תחתיה נקודה כלל כדין נח נראה בסוף התיבה וזה מתנגד לדעת אנשי סורא ואבן עזרא ורד"ק וספרים אחרים. וזה יוכיח שדעת נהרדעי נכונה מאד דכתיבין תרין וכן הקריאה ר"ל הַלִּי לחוד יָי לחוד לכן הלמ"ד אינה מנוקדת כמשפט שו"א שבסוף התיבה שנשמט כנלע"ד ואם שגיתי האל יכפר בעדי.

"חלק הדקדוק" למהרי"ץ:

לב (ו) הַלִּי תגמלו זאת. הה"א מועמרת כגעיא והלמ"ד בשוא נע, מפני הגעיא שקדמה לו, והיו"ד נחה נר"ל האל"ף של שם אדנות. המו"ל כי היא יוצאה עם הלמ"ד במבטא מפני השוא שבו, וכן הוא בכל התיגאן. וזה היפך הרד"ק ורבינו בחיי ז"ל ועיין בספר אור תורה, ואין לזוז מהרשום כאן:

"היכל הברכה":

ה' הוא ואלה צפני עלמו כאלדס שאמר הא כך תעשה לי והוא הא רצתי רציתו ונכתבה יחידה והלמד צפוא נח והשם צפוא נע ואם היה ואלה היה נעשפטה הא צפוא ופתח חטף והלמד צפוח והא"ף סל אדני כחה כנשפט צוכל דלא מפיק אלף ואל הענין כן ה צפוח למד צפוא נח לענין מורה על קודה :

"מנחת כליל":

הלח' ה"א
ראשונה רנתי ונכתבה
חידה ואלמ"ד בשו"א
נח . ועיין צפ"ב:

ספר "מסורת הקריאה" פרשת האזינו:

(ו) הלה'. חה"א בפתח. והלמ"ד בשוא נח והאל"ף נקראת בשוא נע ולא בחטף פתח, כי כן כתוב במכלול והאל"ף נקראת בשוא נע כדין קריאת השם של ד' נקודות שוא חולם קטן ועי' במ"ש שהאריך :

רפין, ואם אית' הוי' לי' למימר חד מנהון דנש). ה' ליי' תג' לר' ואת' ה' אל כמלה בלכד
 והאל"ף של לשון אדונות אינה בקראת כלל במלה, במק'ת האשפטים ה'ר'י' (או"ה
 וכן בבי"י בתיב ה' ליה'ה' ומכר יג'יו לית וה"א דבת' ועל התבונ הו'ת הוא נדפס
 גם בחומש דמ"ח גם במ"ג דע"ח ורוב הדפוסים הקדמונים, ה' אל לבדה ונמתג
 והלמ"ד בשו"א, ובכ"י של כ"ד ה' ליה'ה' בתיב מלה חדא וה' אל במתג והלמ"ד בלי
 שום נקוד והשו"א תחת היו"ד, ובכ" במ"ג דפ"ו והנמשכים אחריו וכתוב בגליונו לבוריא
 ה' למוד ריהור' למוד, לנהרדני הל' למוד יהור' להוד לשפרים אחרים (וי"ג למערבאי)
 חדא מלה, ומן הכימוק הזה למדנו כי אותן המגקיים היו"ד בשו"א והלמ"ד בלי כיקוד
 כלל הם לנהרדני שקוראים ה'ל' למוד ולכן הניקוד מכבים עם הכתיב והקרי' אכן
 לבידיא ולשפרים אחרים הניקוד קשה עד מאוד שהיה הלמ"ד ראוי להנקד בחיר ק
 ביעבור היו"ד הכתיבה אחריו כמו ליה'ה' ליה'ה'ם או בשפתח לפי הקריאה שאנו
 קוראים ההוי' בא"ות ככל חביריו ליי' ביי' ככל המקרא וראיתי להחכם הקדמון בן
 בליצם צה"ף בפרו טעמי המקרא שאמר ז'ל' אין במקרא תיבה גדולה מן י"א אותיות
 ולא שמותה מן ב' אותיו' ויש אחת בתורה שהיא מאות אחת ה ליי' תגמלו זאת והיא
 בקראת עם השם השם ק לה, ואין זולתה עכ"ל ולא פירש לנו הניקוד של מלת ליי'
 אלא שמשונו משמע שבקריאה היא מלה חדא חע"פ שבכתיבה היא כחלקת לשתיים,
 גם המחיר עיני הטלה דמ"ס ז"ל איך ה' אל דהלי' תגמלו זאת באכפי נפשה בתיבא
 ככולהו נוכחי עתיקי ודיקי ה' לחור ליי' למוד עכ"ל וגם מלשון זה משמע שהקריאה
 מלה חדא אלא שה' אל כדלת בכתיבה באכפי נפשה, והחכם ראב"ע בפרו מחזקים
 בר"ה האחרים גם הוא אמר ז"ל אמר ר' שמואל הנגיד כי כתבדר אללו שה"א של הליי'
 תגמלו זאת לבדו והיא מלה זרה והנה זה הה"א יגלה לבו סוד גדול וכו', והרד"ק
 במבול דו"ק דף כ' ע"ב כתב בזה"ל ומלאנו מלה אחת כשתנו תנועותיה והיא הליי'

תגמלו זאת בפתח ה"א והלמ"ד בשו"א כח והא"ף בקראת בשו"א נ"ב והי' משפט המלה
הה"א בשו"א ופתח והלמ"ד בפתח והאלף נחה ונחה המלה כן לענין מורה על בוד'
ולענין זה יש בתיבה זאת שינוי אחר שלא כמלא בזולתה שהה"א נכתבה יחידה עכ"ל
ומדדייק בלשוננו ואמר והאל"ף בקראת בשו"א נ"ב ולא אמר והאל"ף בשו"א נ"ב כמו
שאמר והלמ"ד בשו"א כח כראה ברור שגם הוא לא מלא שום ניקוד תחת היו"ד אלא
בדוחק הקריאה לחצו לאמר שהיא בקראת בשו"א נ"ב אע"פ שזה זר מאין כמוהו
שלא מלאנו בכל המקרא שום אות בלי ניקוד הצריכה להיות נ"ב באחת מהנקודות
כי עיקר הניקוד איננו כ"א להורות על הקריא' ולכן מלאנו בכמ' טקומות נקודות מבלי
אותיו' כגון כל קריין ולא כתבין שהזכירו בעלי המסר' נריש' דברי' ונמס' נדריש' ל"ז
נ' וסופרים פ"ו הלכ' ח' ופ"ז הלכ' א' בכולם כדשמו הנקודו' להודיע הקריאה אע"פ שאין
שם שום אות והפך זה הבתובים ולא קוראין הנוכרים במס' ג' בה' רות ה' ג' ובנדריש' שם
ובכוף פ"ו דסופרים גלותיותיהם כתובים מבלי שום ניקוד תחתיהם להודיע שאין
נקראים כלל ומכל זה נהדרר כי כל אות הכתיבה מבלי ניקוד היא בלתי מתנוונעת
כלל וכמאן דליתא דמיא' ולכן שי"ן השני של יִשְׂרָאֵל וד"י השני של מִיִּצְחָק
בלי ניקוד כלל לפי שאין נקראות כלל והיותר זר ויוצא מכל דרכי ההקש הוא מחשבת
הרב בעל א"ת אשר חשב להכניע הא"ף בפתח לבדו וזה דבר שאין לו שום דבר ומתנגד
לכללי דרכי הניקוד בכל האקרא' ואחרי כל המבוכות האלה בואו וכזוין טובה למחבר
דילן החכם יב"י שמבר לנו קבלתו הנאמנת באומרו שהא"ף של אדנות אינה נקראת
כלל במלה ויכ' לין אנו לקראתו לפי ניקודו באדנות לְדָגִי מלה לעצמה לא שנכתבה
הניקוד ממהנה לענין מורה על בוד' ובבר מלאנו אלף באמצע תיבה שנכתבת
ונלתי נקראת כלל כגון ואוריד אֲפִיר יושבים דישי' י' י"ג יִשְׂרָאֵל מכהן לי
דה זע' ד' ו' צִאֲרִי ואחרים שהזכיר בגל המורה במערכת אות א' בכלל מ"ח
מילין כשבין א' באמצעות תיבותא ולא קריין וניגין בתיבת הה"א רבמא או בשטה
או למטה מן השטה עיין מ"ט). עב"ה ב"ה במקראתם ג"ם ב"ה (וב"ה בכל הפרינו

ספר "שולחן הקריאה" פרק י"ג ב"מסגרת השולחן":

ה' לה' בשירת האזינו הן
ב' תיבות (תיקון הקורא והסופר ממלא מקום רוח') וקריאתו כמ"ש החכם ר"ה
הייקענהיים בשם יב"י הנקדן קריאתו האמיתי הה"א נקראת כמלה לבד והאלף של לשון אדנות
אינה נקראת כלל כזה ה' לה' בעדות כללי המסרה ובכללי הדקדוק כל לשון אדנות עם
(אותיות) בוכ"ל כמו ב' י"י ב"י ו"י וכו' לא מפיק אלף עכ"ל בחי' מאור עינים
פ' האזינו (ובבאנו זאת) י"ד י"ד י"ד בחיבורינו ח"ב מזה החיבור) ונשתנה שינוי נקוד
השם הזה לענין מורה על סודו וכחצנו זאת בעו"ה במקו"א :

ט חגג

ס"ק ס"ט, פרוש שכותב ס"ח בפ"ט, ומ"ט למטה סי"ט שאינה סמוכה אצל לא למטה חמס, כך כ' בא"ת, וע' מ"ט ס"ג לחמ"ד לריך לכתוב ס"ח מוטע למטה מן סלמ"ד לספריה סלמ"ד, וכמס טעמים נאמרו. ולי כיון דקיי"ץ כנטפל נפניו אין בו קדושה, סי' לנו לסרמיקו חמס, אך בלוחיות בכל"ס ח"א לספריה, אבל כסא כשאלס יתכן, שסרי טכל לומר סתגמלו זמח לה, לכך נפרדס ס"ח, אבל קריאחס ודאי בלרוף סלמ"ד וחמחיו שח נח, וי"ד של ססס כסוח נע כח"ס לוי ורד"ק במכלול דף ט"ן וא"ת ומנחם כליל ולא כרו"ס.

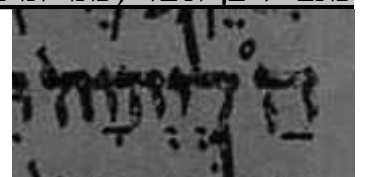
ספר "זה השולחן" וספר "אם למקרא" להגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א:

אם למקרא

(ו) ה לה'. יש קוראים ה"לאדוני (הל' בפתח והא' נחה) כמשפט הדקדוק. ויש קוראים ה"לאדוני. כלומר הל' בשוא נח והשם בכל נקודותיו. ולשתי הדיעות לכאורה צריך להפריד את הה' מהל', ולא לחברה. ועיין מ"ש כאן, ובחומש רור"ה בעין הקורא בשם יהב"י הנקדן. אך ברכר כתב לקרא הל' אף שבכתיבה הה' היא תיבה בפני עצמה.

סימן קמ"ב ס"א בענין קריאת תיבת ה"לד' תגמלו. בספר מ"ש מאריך בזה ואינו מתח"י לדעת מסקנתו. ובס' שולחן הקריא' דף ס"ה ע"א הביא בשם החכם ר"ו היידענהיים בשם יהב"י הנקדן, לקרא תיבת ה' כמלה לבדה ותחת הל' הסמוכה לשם הק' צריך לנקד בפתח דהיינו ה לאדני (והאלף של אדני נעלמת כדין שאר שמות הויה ואדנות שקדםם אותיות בוכ"ל וכמ"ש בבהגר"א סימן ה') אולם דעת השאלת יעב"ץ ח"ב סי' קנ"ד שצריך לקרותה כמנהג הקדמונים וכעדותו של האר"ת באפן כזה. א"י? והאר"ת כתב שכן הוא גם דעת הרד"ק במכלול דף י"ד. וא"כ נמצאו בזה ב' דיעות. ומנהג העולם כהיום לקרות כדעת הרור"ה הנ"ל.

כתב יד בן אשר (כתר ארם צובא):

ולענין קריאת המלה וניקודה, אעפ"י שלא דיברו בזה לא בירושלמי ולא במסכת סופרים יש להקדים ולומר, ידוע לכל, דבכל מקום, השם נכתב בהוי"ה ונקרא באדנו"ת, ולפי המסורת והסכמת חכמי הדקדוק כאשר ישמשו אותיות בוכ"ל לפני השם או מניחים את השוא שבאל"ף ומבליעים אותו בקריאה כמו אך בְּאֲדָנִי אל תמרדו (במדבר י"ד, ט'), בְּאֲדָנִי אתנו אל תיראום (שם), בְּאֲדָנִי אלהינו

על צד ההכרח כמ"ש הראב"ע, אלא שכן דינה וכו' עש"ב, והר"ר שלמה בן מלך בספר מכלל יופי הביא את דברי הרד"ק מספר המכלול סוף סימן כ"ב וז"ל, הלאדני, אף על פי שהיה משפט המלה הה"א בשוא פתח כמשפט ה"א התימה והלמ"ד בפתח והאל"ף נחה כפי כלל המסורת כל לשון אדנות עם בוכ"ל לא מפיך אל"ף, הנה זאת המלה נשתנו תנועותיה הה"א בפתח והלמ"ד בשוא נח, והאל"ף נקראת בשוא נע, ובאה כך לענין נעלם המורה על סודה עד כאן לשונו.

וכן הסכמת רבי' בחיי ז"ל על התורה וז"ל, ודע, כי מלת הלאדני, הה"א בפתח, ותחת הלמ"ד שוא נח, והטעם, לפי שאי אפשר לאדם לקרוא שני שואין זה אחר זה, ועל כן הוצרכנו להניח שוא הלמ"ד כדי שיהיה השוא שבאל"ף נע ולא יסתתר ניקוד שם האדון, והיא מלה זרה אין כמוה בכל המקרא וכו' עכ"ל בקיצור. ומגדולי חכמי אשכנז הר"ר יצחק ספרון בספר היכל הברכה הסכים שכן קריאתה כדברי הראב"ע והרד"ק אות באות עיי"ש, וכן הסכמת הרמ"ש וז"ל, הלאדני, הה"א רבא והלמ"ד בשוא נח, ואותיות השם בנקודותיהן ובמוצאן כמשפט, וכן דעת גדולי ישראל וזקני חכמיהם וכו', עיי"ש שהאריך להביא את דברי הרד"ק כמו שהבאתיו לעיל, שגם הוא מסכים לכך.

כלל דמלתא אין לזוז מהקריאה הנכונה כמו שכן אנו נוהגים בקריאת מלה זו כמבואר לעיל דאתיא ע"פ גדולי חכמי ישראל וזקניהם, ובכללם מחכמי המדקדקים הלא המה חבל נביאים הראב"ע והרד"ק, והרב רבי שלמה בן מלך, ורבינו בחיי, והרב רבי יצחק, והרמ"ש, זכר כולם לברכה.

ועתה ראיתי להוכיח לקורא שזוהי הקריאה הנכונה והנהוגה במלה זו, דבספר מבוא הניקוד שנדפס בקיצור בסוף ספרי תיקון סופרים (סוף משפט השוא) העלה דבר זה בפשיטות וז"ל, ועל פי מה שאמרו במוסרה שכל לשון אלהות ואדנות בין קדש וכן חול מש"ה מפיך וכל"ב מכניס, ביאור דברי המוסרה כן הוא, כי אותיות מש"ה המשמשים לפני השמות הללו יוציאו את החטפין אשר באלפין כמו בְּאֲדָנִי, שְׂאֲדָנִי, הָאֱלֹהִים, אבל אותיות וכל"ב המשמשות, החטפין שבאלפין נעלימים ואינם נקראים כמו בְּאֲלֹהֵי, בְּאֲדָנִי. ותיבת הל-ה' תגמלו זאת, כפי שקבלנו קריאתה, הֵל נקרא כמו תיבה בפני עצמה, לכן יש לקרות את שם הוי"ה בחטף פתח, ומינה לא תזוז:

(לעיל ד, ו'), ריח ניחוח בְּאֲדָנִי (ויקרא א', ט'), אולם כאשר תשמענה אותיות מש"ה לפני השם אז מניעים את השוא (פי' החטף) שבאל"ף כמו בְּאֲדָנִי יצא הדבר (בראשית כ"ד, ג'), שְׂאֲדָנִי אלהיו (תהלים קמ"ד, ט"ו), הָאֲדָנִי אין בציון (ירמיה ח', י"ט), ובאופן יוצא מן הכלל נשתנתה המלה הזאת שנצמדו בה שני שואין בזה אחר זה, שהלמ"ד שלפני השם נקוד בשוא ונסמך לו שוא שבאל"ף כזה הֵל בְּאֲדָנִי, ועל כן נשתנתה קריאתה למעליותא, שאותיות השם ונקודותיו יוצאים בשלימותם, לפי שיש הבדל רב בינה ובין קריאת בְּאֲדָנִי כשלמ"ד שבה בפתח, שאעפ"י שהאל"ף נבלעת, מ"מ הלא היא מורגשת בפתחת הפה ע"י הפתח שאומר לא - דָּנִי, וכ"כ רש"י בגמרא כתובות דף ס"ט ע"ב במלת בְּנִתָם (אייב כ"ט, כ"ה), שנקודת פתח שתחת הנו"ן באה במקום אות אל"ף כאלו כתוב בְּנִתָם וכו', עיי"ש, ודמי למה שכתב רש"י בישעיה (י"ג כ') במלת יְהֵל שפירושה יֵאָהֵל, וסיים שם וז"ל, ואל תתמה על יְהֵל שביארנוהו כאלו היתה בו אל"ף, כי הרבה מקומות יש שהברת קול האות במקום אות וכו' עיי"ש, מה שאין כן כאן, שהלמ"ד נקוד בכל הספרים עתיקי וחדתי בשוא, א"כ הקורא את הה"א לבדה ומניע שוא שבלמ"ד הרי הוא מבליע את האל"ף שבשם לגמרי כאלו שהוא אומר הֵל בְּאֲדָנִי, וכן לא יעשה, והמתחכמים לפתוח את השוא שבלמ"ד קצת, אין להם על מה שיסמוכו, שהרי בכל הדפוסים ובכל התיגאן אין שום געיא על יד השוא, ורק ניקדוהו בשוא פשוט, אמנם באמת שקריאתה הנכונה והמוסכמת מפי שרי צבאות ישראל וגדולי חכמי הדקדוק ז"ל הוא כמו שאנו נוהגים להניח את השוא שבלמ"ד ולהניע את השוא שבאל"ף, עד שבקריאת המלה דומה כאלו שהיא נחלקת כזה הֵל לבד בְּאֲדָנִי לבד, שהשם יוצא בפה אותיותיו ונקודותיו בשלימות, וצירוף הלמ"ד עם ה"א התימה דומים בצירופם למלת הֵל - הֵלְגִנִי אתה אומר (שמות ב', י"ד), וכן הֵל - הֵלְכָת מלים תחשבו (אייב ו', כ"ו), הֵל - אֵל ילמד דעת (שם כ"א, כ"ב), הֵל - יוֹעֵץ למלך נתנוך (דברי הימים ב' כ"ה, ט"ז).

וכן הסכמת הראב"ע בספר מאזנים (דף י"ז ע"א ד"ה האחדים) וז"ל בקיצור, אמר רבי שמאל הנגיד כי נתברר אצלו כי הלוי תגמלו היא מלה זרה, ובאה לגלות לנו סוד גדול וכו', ועל כן צריך להיות הה"א בהכרח בפתח כדרך ה"א התימה וכו', ואם תשים לבך לקריאה שאנחנו קוראים הלאדני מלה חדא והלמ"ד בשוא נח, כי הוצרכנו להניח שוא שבלמ"ד כעבור היות שוא נע תחת אל"ף אדני כשהוא נצמד עכ"ל. והרמ"ד"ל באור תורה כתב עליו וז"ל, כיון שהלמ"ד נקוד בשוא, הנה משפט הה"א בפתח כמו הֵלְגִנִי, הֵלְיוֹעֵץ, הֵלְאֵל, ואם כן זאת הה"א לא נפתחה

בעיקר המחלוקת כיצד לקרוא שם אדנות עיין בב"ח או"ח סי' ה', ובשו"ת מהר"ם לובלין סי' פ"ג, ובמג"א שם סק"א, ובספר "בנין שלמה" לרז"ה (עמ' 57), ובלוח ארש ליעב"ץ אות ז', ובפמ"ג שם, ובבה"ט, ובא"ר, ובביאור הגר"א, ובחיי אדם כלל ה' סעיף כ"ז, ובשע"ת, ובמשנה ברורה, שהעולה להלכה מכל הנ"ל שהאל"ף בחטף פתח, ולא בשוא נע רגיל, והמ"ש הכא (וכ"ה במסוה"ק) ס"ל כמהר"ם מלובלין, שהוא בשוא נע רגיל, אך כבר דחו האחרונים שיטה זו

- בכתיבת "הלי-ה-ו-ה" מנהג האשכנזים והספרדים "ה לי-ה-ו-ה". ומנהג התימנים "הלי-ה-ו-ה".¹

⁴ המעיין היטב בדברי הרד"ק יראה שבדבריו מוכח שכוונתו שא' דאדנות נקרא בחטף פתח, ולא בשוא נע רגיל (פרט לזה שלא יתכן שוא נע כלל באותיות גרוניות כמחשבו כל המדקדקים) שכתב במכלול (דף מ.) וז"ל: ואם תחלת התיבה אחת מאותיות א"ח ה"ע, ונקודה שוא ופתח, ויבוא עליה כל"ב (=אחת מאותיות השימוש) תהיה פתוחה (אות השימוש), וְקִדּוֹ לְאֶזְדִּים בְּגֶדָה (יחזקאל ל"ז כ"ז), וכו', וכן בנוח האל"ף (כשהאל"ף אינה נשמעת במבטא) כשתהיה תחלת התיבה יהיו אותיות וכל"ב פתוחות כמו וי-ה-ן-ה אֶלֶּהֶם אָמַת (ירמיה י' י'), ואֶזְדִּי בִּי-ה-ן-ה (במדבר ל"ו ב'), ומוכח מדבריו, שא' דאדנות נקודה בחטף פתח, דאל"כ וי"ו השימוש לא היתה מנוקדת בפתח.

פתח תחת הלמ"ד במקום שווא, ונראה שבעהמ"ח זה השולחן ואם למקרא לא עיין בדברי ריו"ה עצמו, וע"כ נמשך אחר טעותו של שלחן הקריאה, וא"כ למעשה אין שיטה כזו כלל, כדמוכח למעיין בדברי ריו"ה עצמו)

רוב הקוראים שאינם בקיאים כ"כ בקריאה כהלכתה קוראים **הַ-לְאֵד-נִי** הלמ"ד בשווא נע, והאל"ף בחטף פתח, וזה דבר שאינו יתכן כלל, משום שחטף פתח דינו כשווא נע, ולא יתכן לעולם ב' שוואים נעים בזה אחר זה, ויש מהם אף הקוראים בב' תיבות והה"א לחוד, וזה ודאי לא יתכן, דאז הלמ"ד בהכרח בשווא נע, שהיא בראש מילה, ואיך יבוא אחריה האל"ף בח"פ, וצריך ליזהר לקרוא כדין, או הלמ"ד בשווא נח, כדעה א', או עכ"פ אם הלמ"ד בשווא נע, האל"ף נעלמת במבטא, כדעה ג'.

למעשה יש לנהוג כדעה א', אחר שכך דעת רוב המדקדקים ראשונים ואחרונים, ה"ה אבן עזרא, רד"ק, רבינו בחיי, מכלול יופי, מנחת שי, יעב"ץ, היכל הברכה, מנחת כליל, מסורת הקריאה, נחל אשכול, וכן מוכח מהכתב יד של בן אשר "כתר ארם צובא".

אמנם הנהוג כדעה ג' ע"פ מסורת ברורה, ג"כ אין מזניחין אותו, שכן דעת יהב"י הנקדן, וכן מוכח בכ"י תימניים.

אך אין לנהוג כדעה ב', מאחר שלהלכה נפסק שא' דאדנות נקרא בכ"מ בח"פ. וכן אין לנהוג כדעה ד', מאחר שזו דעת יחיד נגד כל הני רבוותא, ואף האחרונים דחו שיטה זו. וכן אין לנהוג כדעה ה', שלדידן דלא ס"ל שה"הל" נכתב לחוד, שיטה זו אינה למעשה כלל. וכן אין לנהוג כדעה ו', שזה ע"פ כ"י יחיד, ולא מצאנו חבר לשיטה זו. וכן אין לנהוג כדעה ז', שנראה שאין לה מקור ובטעות יסודה.